

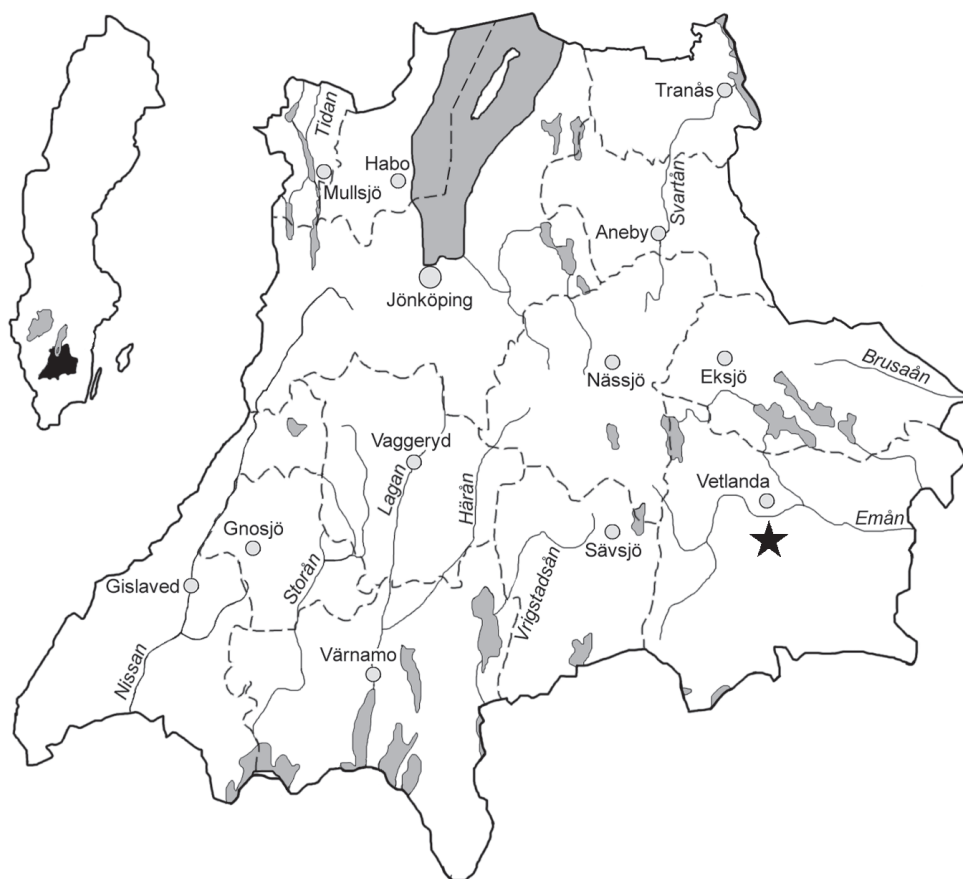
Korsberga kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
restaurering av tornlanternin och fasad
Korsberga socken i Vetlanda kommun,
Jönköpings län, Växjö stift

Korsberga kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
restaurering av tornlanternin och fasad
Korsberga socken i Vetlanda kommun
Jönköpings län, Växjö stift

Rapport: Margareta Olsson, foto: Britt-Marie Börjesgård
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte	5
Historik.....	5
Före restaurering.....	6
Omfattning och vidtagna åtgärder.....	6
Sammanfattning.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	11

Utdrag ur digitala fastighetskartan, blad 63F 5aS.

Inledning

Under 2003 genomfördes en utvändig restaurering av Korsberga kyrka. Bäckседа-Korsberga kyrkliga samfällighet erhöll den 13 december 2000 länsstyrelsens tillstånd till arbetena, som främst berörde tornets lanternin och tak. Bygghandlingar hade upprättats av Byggnadsbyrå AB, Vetlanda, daterade den 12 november 2002, vilka även svarade för bygglösningen. Arbetena utfördes under perioden maj till september 2003.

Enligt länsstyrelsens beslut skulle arbetena ske under antikvarisk medverkan från Jönköpings läns museum. Antikvarie Britt-Marie Börjesgård följde arbetena och lämnade den 3 oktober 2003 slutintyg. Föreliggande rapport har sammanställts av antikvarie Margareta Olsson.

Syfte

Den nya plättäckningen på en del av torntaket syftade till att er-hålla tekniskt fullgod taktäckning. Lanterninens dekor-räcke ersat-tes eftersom det bedömdes vara i för dåligt skick för att repareras.

Historik

Korsbergs kyrka byggdes 1855-57 efter ritningar av länsbyggmästare Carl Robert Palmér, bördig från trakten. Tillståndsritningen från 1839 hade omarbetats av överintendentensämbetets arkitekt Johan Fredrik Åbom. Byggmästare var Jonas Malmberg, Växjö.

Kyrkans exteriör är föga förändrad sedan tillkomsttiden med put-sade fasader i nyklassicism med drag av nygotisk samt spåntak på långskeppet. Fasadernas färgsättning har dock slätats ut med tiden; fram till en utvändig renovering 1950 hade kyrkan väggfält i sten-imiterade kulör mot ljusa vita pilastrar och listverk. Det är oklart om kyrkans åttkantiga lanternin initialt var öppen i enlighet med ritningarna. Torntaket var ursprungligen täckt med brädtak. Enligt en kyrkobeskrivning från 1910, var torntaket vid denna tidpunkt täckt med zinkplåt¹.

Vid den senaste utvändiga renoveringen 1997-98 putsades tornet om, eftersom putsen hade skadats av en tät akrylatbaserad puts-färg. Omputsningen gjordes med lufthärdande kalkputs varefter fasaderna avfärgades med Kalkfärg våt från Stråbruken AB. Redan nästkommande år hade frostsador uppkommit på tornet, vilka åtgärdades samma år.

1 Jönköpings läns museum. Dagarkivet.

Tornet på Korsberga kyrka före renoveringen 2003.

Korsberga kyrka från nordost omkring 1920. Kyrkan hade fram till 1950 en rikare färgsättning med mörka stenimiterande väggfält.

Tornlanterninen hade slät fasadpanel med dekorlister. Den var målad helt i vitt. Här syns en av de runda öppningarna samt åskledaren med befintligt fäste.

Lanterninen står på en upphöjd avsats på tornaket vilken omges av ett träräcke. På avsatsen finns ett äldre brädtak, vilket sannolikt är från kyrkans tillkomsttid.

Före restaurering

Kyrkans gestaltning följer 1840- och 50-talens uppmjukade variant av nyklassicism, där tidigare strama odekorerade fasadytor, här har försetts med breda hörnpilastrar, tempelgavlar vid tornkrön och över långhusets entrépartier. Enstaka nygotiska drag framträder i form av treuddiga kors i relief i fasadputs. Fasaderna är spritputsade med dekorelement, lister och pilastrar i slättagen puts.

Tornet har enkla rundbågiga ljudöppningar med tjärstrukna, panelklädda luckor från tillkomsttiden. Tornet kröns av en åttkantig hög lanternin. Fasaderna av vit, slät panel har luckförsedda öppningar med ovanförliggande rundlar. Som ovan nämnts kan lanterninen initialt ha varit öppen men har idag fasta tjärstrukna träluckor. Tornets och lanterninens tak är båda täckta med svartmålad förzinkad plåt. Lanterninen omges av ett svartmålat träräcke, med rundstavspjälor, som är av hög ålder och mycket väl kan vara från 1850-talet. Räcket avgränsar en upphöjd avsats på vilken tornets ursprungliga brädtak fortfarande finns bevarat. Inuti lanterninen är brädgolvet täckt med förzinkad plåt, i mindre skivor, spikade i kanten. Denna sekundära täckning bör ha skett någon gång omkring 1900. Lanternintaket kröns av ett sedvanligt klot och kors.

Lanterninens brädgolv var bitvis kraftigt nedbrutet av röta, vilket kan ses som naturligt med tanke på dess höga ålder och utsatta läge. Även dekorräcket runt lanterninen hade rötskador, främst i de nedre delarna som anslöt mot brädtaket.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Nytt lanterninräcke

Räcket kring lanterninen hade rötskador i stolparnas nedre delar vilka bedömdes påverka dess stabilitet. Spjälorna låg dikt an mot underliggande brädtak vilket hade resulterat i rötskador. Räcket bedömdes inte gå att reparera varför det revs och ersattes i sin helhet med ett nytt verk.

Det nya räcket tillverkades på snickeriverkstad som en replika av det befintliga. Invändigt i lanterninen påträffades svarvade träknoppar som tidigare hade prytt räcket stolpar. Räcket återställdes nu med dessa knoppar som togs fram med originalet som förlaga. Räcket stomme tillverkades av cirkelsågad gran/kärnfuru. Under arbetena konstaterades brister i virkeskvaliteten, varpå vissa delar fick göras om. De nya hyvlade rundstavspjälorna höll samma dimension och kapades i varierande längder så att räcket bibehöll sin svängda överkant. Spjälorna sattes dock så att en spalt bildades mellan brädtak

De smidda beslagen och infästningsstagen till det befintliga räcket återanvändes.

och spjåla, för att hindra fuktbelastning av ändträet. Räckets stolpar var tidigare infästa i nedre kanten med stag i smide. Skarvningar i under- och överliggaren var förstänkta med smidda järnband. Dessa beslag återanvändes. Räckets behandlades med dalbränd kimröks-pigmenterad trätjära.

Omtäckning av den upphöjda delen av torntaket

Den upphöjda avsatsen kring lanterninen, som utåt begränsas av dekor-räcket, var täckt med brädtak. Täckningen var sannolikt samtida med kyrkans tillkomst och bestod av ramsågade brädor lagda i två överlappande lager. Brädorna hade typiska skårar längs ytterkanterna och var fästa med grov, smidd spik. Bräddtakets hade tjärstrukits, men hade även spår av kraftigt vittrad stenkoltjära. Hörnnockarna var täckta med förzinkad plåt i mindre bleck fästa med bland annat grov, smidd spik. I takfoten fanns även en dropplista av förzinkad plåt. Sannolikt är bräddtaget från 1850-talet, medan plåtnockarna ersatt en annan typ av nocktäckning, uppskattningsvis omkring 1900.

Bräddtaget hade hörnnockar täckta med småbleck av förzinkad plåt, i vissa lägen spikade med smidd spik.

Det nya räcket försågs med svarvade knoppar, vilket det äldre räcket ursprungligen haft.

Brädorna låg som brukligt om lott i dubbla lager.

I takfoten fanns en dropplista av förzinkad plåt.

Brädtaket på avsatsen revs och ersattes med ny galvad plåt.

Lanterninens plåttak var i stort behov av ommålning.

Enstaka plåtar ersattes i lanternintaket och hela plåttäckningen målades om (färgtyp och fabrikat saknas eftersom materialföteckning aldrig inlämnats).

Brädtaket var delvis rötskadat och risken för läckage var överhängande. Enligt den godkända bygghandlingen skulle det äldre taket ersättas med ny råspont inför den nya plåttäckningen. Någon hänsyn till taktäckningen hade här inte vägts in eftersom den var okänd vid tillfället. Vid byggstarten diskuterades möjligheten att bevara delar av taktäckningen under den nya råsponten och plåten. Detta skulle medföra en kraftigare takfot. Vid en senare besiktning hade brädtaket trots detta rivits i sin helhet.

Den nya täckningen utfördes med galvaniserad plåt som dubbelfalsad skivtäckning. Undertaket täcktes först med råspont och takpapp. Stor noggrannhet vidtogs för att få täta anslutningar mot lanterninfasaden och räckets stolpar. Plåten drogs upp ca 10 cm mot fasaden och drevs in i ett uppsågat spår i träfasaden. Plåten lämnades obehandlad för att målas först när lagringsskiktet på plåtytan brutits ner, om 4 till 5 år.

Övriga plåtarbeten

Tornluckorna försågs med en nedre dropplista av galvad plåt. I de befintliga plåttaken på lanternin och torn byttes genomrostad plåt ut mot ny galvad plåt. Takluckan på lanterninen falsades igen då den inte längre fyller någon funktion.

Målningsarbeten

Lanterninens och tornets befintliga plåttak skrapades rent från lös färg och målades om med svart färg. Lanterninens träfasad målades om med linoljefärg i tre strykningar. Färgsättningen helt i vitt bibehålls med bröts något med grön umbra och oxidgult, för att motsvara kulören på kyrkans fasader. Luckorna på lanterninen och tornets ljudluckor ströks utvändigt med svartpigmenterad dalbränd trätjära.

I nedre kanten på tornluckorna sattes droppleck av galvad plåt. Blecken fördes in bakom panelen på luckorna och skruvades.

Lanterninfasaden efter ommålning.

Lokal putslagning över kyrkans östentré.

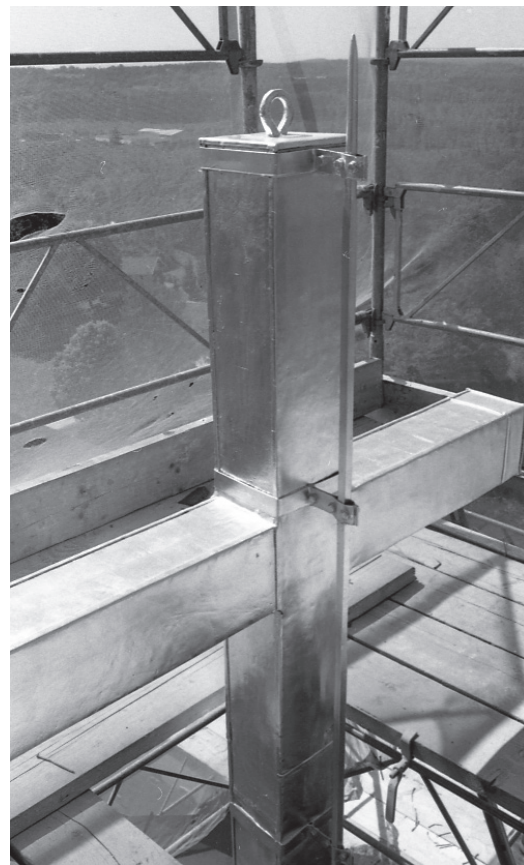
Tornets krönpnydnad i form av kors och kula i kopparplåt förgyll-
des om. Förgyllningen utfördes med halvslaget 24 karats bladguld,
efter att plåten rostskyddats med blymöja och grundmålats med
gulpigmenterad oljefärg och guldgrund.

Putsarbeten

Ett fåtal puts-skador på kyrkans fasader lagades från skylift. Inför
valet av putsbruk gjordes en genomgång av äldre bygghandlingar.
Tornet lagades med ett luftkalkbruk (fabrikat saknas eftersom mate-
rialföteckning aldrig inlämnats). Stor vikt lades vid att lagningarna
skulle erhålla samma ytstruktur som omgivande putsyta. Lagning-
arna målades med "Kalkfärg våt" (Stråbruket AB) i samma brutna
vita kulör som tidigare, 99/4 727 i två strykningar.

Övriga arbetena

Nya fästen till åskledaren monterades på korset och torntaken.
Kyrkan hade vitmålade stuprör som var anslutna till separata ce-
mentrör med underliggande stenkistor. Dessa var underdimen-
sionerade och samlade inte upp vattnet som de skulle. De ersattes

Tornets kors och klot förgylldes om samt försågs med nya
åskledarfästen.

Nya dagvattenbrunnar grävdes ned.

Stuprören anslöts till befintliga rör, vilka målades in i sockelns kulör. Vidare försågs de med en rörlig rördel för att möjliggöra rensning.

därför med nya försänkta brunnar med stenkistor. Befintliga svarta anslutningsrör kunde återanvändas men målades in i putssockelns gråa kulör för att bli mer diskreta. Stuprörens rännssilar i plast togs samtidigt bort och ersattes av en rensbar rördel.

Branddörr till kyrkvind

Den befintliga brädluckan mellan tornvinden och långskeppets vind försågs med en branddörr i form av en ställucka. Denna monterades i en egen separat karm innanför brädluckan på kyrkovinden.

Sammanfattning

Arbetena omfattade i huvudsak ny taktäckning av galvad plåt på delar av torntaket samt nytt räcke kring lanterninen. Det nya räcket gavs samma utseende som det befintliga, men försågs med profilerade knoppar på stolparna i enlighet med ursprungsutförandet. I övrigt gjordes löpande underhållsmålning av tornets plåttak och snickerier, förgyllning av krönprydnaden samt smärre lagningar av kyrkans putsfasader.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	225-12951-2000
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2000-12-13
Jönköpings läns museums dnr:	510/00
Beställare:	Bäckseda-Korsberga kyrkliga samfällighet
Projektledare:	Byggnadsbyrån AB, Vetlanda
Entreprenör, fasad:	P M Fasader AB, Jönköping
Entreprenör, målning:	M P Jonssons Måleri AB, Nässjö
Entreprenör, plåt:	Gustavsson plåtslageri AB, Nässjö
Entreprenör, förgyllning:	Höjd-Montage AB, Norrköping
Rapportansvarig:	Margareta Olsson
Antikvarisk medverkande:	Britt-Marie Börjesgård
Fältarbetstid:	2003-05-05–2003-09-02
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Vetlanda kommun
Socken:	Korsberga socken
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad Korsberga 6F 0b

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Antikvariskt Topografiska arkivet. Riksantikvarieämbetet. Kopior i länsstyrelsen arkiv.

Jönköpings läns museums arkiv.

Tryckta källor

Sörensen, Mattias. *Kulturbistorisk karaktärisering och bedömning av Korsberga kyrka*. Byggnadsvårdsrapport 2006:119, Jönköpings läns museum.

Ullén, Marian. m fl. 1993. *Sveriges kyrkor. Kyrkobyggnader 1760-1860. Del 2 Småland och Öland*. Uppsala.

Byggnadsvårdsrapport 2013:33
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM